

Večery, zpříjemněné lahodnými produkty zdejších vinařů, byly vyplněny vyprávěním Brojka Gruny a pamětníka (hajného) o okolí, zasedáním sekce, albánským cestopisem Radka Dětinského, dia-seriálem Pepy Haldy „Rozšiřování členské základny B-L sekce“, společenskou konverzací a odbornými debatami u binokuláru i mimo něj - jen bryo-licheny přispěvků se nedostávalo.

Děk za organizaci akce patří Brojčkovi.

Karla Vincencová

Jarní setkání 1999 se bude konat v divoké přírodě na území hlavního města. Ubytování (spartánské, zato ale romantické a levné) je zajištěno v Prokopském údolí, s exkurzemi se počítá nejen do nejbližšího vápencového území. Termín: 15.-18.4. (čtvrtek - neděle).

Přihlášky: do konce února na adresu J.Liška, Bot. ústav AV ČR, 252 43 Průhonice (liska@ibot.cas.cz)

Noví členové

Zoja Gerišová – Mutěnická 9, 629 00 Brno

Anna Guttová - Botanický ústav SAV, Dúbravská cesta 14, SK-842 23 Bratislava, SR

Hana Houzarová - Západomoravské muzeum, 674 01 Třebíč (zhm@brn.pvtnet.cz)

Ivana Marková, Borovičky 167, 544 01 Dvůr Králové

Lenka Vorišková – Kladenská 523, 273 01 Kamenné Žehrovice

Změna adresy

Jiří Wenzl – nyní: Palackého 67, 697 01 Kyjov

Členské příspěvky na rok 1999

Oproti loňskému roku byly zvýšeny o 10 Kč, činí tedy 60 Kč, pro členy ČBS 40 Kč. Platit je možno složenkou na adresu H.Franklová, botanické odd. Národního muzea, 252 43 Průhonice nebo bankovním převodem na účet č. 2803501/5100 IPB Průhonice, var. symbol 40.

V Ý R O Č Í

STODVACÁTÉ VÝROČÍ NAROZENÍ PROFESORA JOSEFA PODPĚRY A POZNÁMKY K JEHO POZŮSTALOSTI

Ivan Novotný

Botanické odd. Moravského zemského muzea, Preslova 2, CZ-602 00 Brno, Česká republika

Abstract: The article briefly characterizes significant bryological papers of Prof. Josef Podpěra, his important activities and his collections deposited at the Botanical Department of the Moravian Museum in Brno.

Česká bryologie si v tomto roce připomíná stodvacáté výročí narození významného českého botanika profesora Josefa Podpěry. Charisma Podpěrovoy osobnosti je možné vystopovat na mnoha místech, nejčastěji však v regionu, kde strávil zhruba dvě třetiny svého života, tedy na Moravě. Během svého pestrého života se Josef Podpěra (7.11.1878 Jilové u Prahy - 18.1.1954 Brno) vypracoval v osobnost

celosvětového významu. Zabýval se bryologií, taxonomií cévnatých rostlin a fytogeografií. Ve všech těchto oborech vytvořil významná díla, ovšem jeho přínos pro bryologii je nejzásadnější.

Tento článek se zabývá pouze jeho významnějšími bryologickými díly. Během let 1905-32 publikoval „Výsledky bryologického výzkumu Moravy...“ (Podpěra 1905-1932). V tomto souboru deseti prací, kam zahrnul také nálezy svých spolupracovníků, publikoval řadu pozoruhodných nálezů. Vzpomeňme například *Oncophorus wahlenbergii*, *Campylostelium saxicola* (Podpěra 1906), *Crossidium squamiferum* (Podpěra 1907), *Pseudobryum cinclidioides* (Podpěra 1908), *Oxymitra incrassata*, *Anacamptodon splachnoides* (Podpěra 1932). Vychoval několik níže jmenovaných bryologů, kteří v tomto průzkumu na Moravě pokračovali. Díky tomu je Morava, ve srovnání s některými sousedními regiony (např. Česká kotlina), bryologicky podrobně prozkoumána. Tato skutečnost dávala a dává dobré předpoklady k dalším výzkumům.

Od roku 1942 až do roku 1975 vycházelo jeho dílo „Bryum generis monographiae prodromus“ (Podpěra 1942-1975). Pro tuto studii zvolil dosti obtížnou cestu, protože se snažil variabilitu v rámci rodu *Bryum* zachytit pomocí tzv. jordanonů v duchu práce Ascherson - Graebner (Synopsis der mitteleuropäischen Flora, 1896-1938). Možná proto se této jeho gigantické práci zatím nedostalo náležitého ocenění. Co do rozsahu a podrobnosti nenalezneme srovnatelnou studii pro tento pravděpodobně nejobtížnější rod severní polokoule. Rod *Bryum* tak zůstává výzvou pro současnou generaci.

Jeho nejvýznamnější dílo, jímž zakončil též svoji životní dráhu, je „Conspectus muscorum europaeorum“ (Podpěra 1954). Na vydání této knihy potřeboval Podpěra velkou částku peněz, a proto prodal větší část svého osobního herbáře za částku 200 tis. Kčs do sbírek Národního muzea v Praze (PRC), které v té době vedl Podpěrův kolega Ivan Klášterský. Na tomto díle pracoval od roku 1937 až do konce svého života. Jde o práci je vpravdě revoluční, sestavenou s příslušnou autorovou důsledností. Svědčí mj. o jeho perfektním přehledu o veškeré evropské bryologické literatuře. Toto dílo posunulo tehdejší taxonomii mechů na kvalitativně novou, moderní úroveň a jeho význam nikterak nepoklesl ani v přítomnosti.

Pouze část jeho herbářového materiálu zůstala ve městě, kde zakončil v roce 1954 ve věku 76 let svůj život, v herbáři botanického odd. Moravského muzea (BRNM) v Brně. Jsou to především doklady rodu, s nímž dlouhodoběji pracoval, tedy *Bryum*. Jeho herbář je důstojnou součástí této největší bryologické sbírky v České republice (cf. např. Iwatsuki et al. 1976, Hradílek et al. 1992).

Také stopy dalších aktivit profesora Podpěry nalézáme dodnes. Vzpomeňme například to, že patřil mezi zakladatele botanického ústavu Masarykovy university a botanické zahrady v Brně. Jako vynikající pedagog vychoval několik žáků, kteří se profesionálně věnovali nebo dosud věnují bryologii (např. J. Jedlička, J. Šmarda, V. Pospíšil, J. Duda). Také mezi ostatními botaniky patřícími mezi jeho žáky najdeme takové, kteří se mechorosty zabývali na vysoké úrovni. Za všechny vzpomeňme jen Rudolfa Doležala za amatéry (v dobrém smyslu tohoto slova - amo, amare) nebo Antonína Vězdu, dnes vynikajícího lichenologa.

Na svém pracovišti, kterým byla katedra botaniky PFF MU, vytvořil Podpěra bryologickou knihovnu, která je dosud největší v České republice (viz např. rukopisný přehled Soldána a Pujmanové o bryologických knihách v českých a slovenských knihovnách). Soukromou knihovnu prodala po jeho smrti manželka Anna Podpěrová (1904 - 1989) bot. odd. Moravského muzea. Podpěra po roce 1903 krátce s tímto oddělením spolupracoval v rámci komise pro přírodovědné prozkoumání Moravy. Díky tomu se zde dochovala řada sběrů z tohoto období.

K uctění jeho zásluh je po něm pojmenován rod mechu *Podperea*, vyskytující se ve východní Asii. Tento mech zde za svého pobytu Podpěra sbíral a popsal jako *Chrysohypnum krylovii* (Podpěra 1929); později byl oddělen do samostatného rodu (Iwatsuki et Glime 1984).

Podpěra dobře chápal nutnost ochrany přírody. Zhodnotil například význam Velké kotliny a navrhl její ochranu dávno před vyhlášením CHKO Jeseníky (Podpěra et Nábělek 1933, Zmrhalová 1994). Na jeho počest byla pojmenována také naučná stezka v biosférické rezervaci Pavlovské vrchy.

Materiály vztahující se k jeho činnosti na Masarykově univerzitě jsou v archivu této instituce. Botanické oddělení Moravského muzea má tu čest být vlastníkem velké části jeho ostatní pozůstalosti. Zlomek z ní měla možnost shlédnout též veřejnost na výstavě „Zelená krása mechorostů aneb jak se státi bryologem“, která byla instalována v Brně, Třebíči a v Šumperku a v září a říjnu 1999 bude instalována v Liberci. V Podpěrově pozůstalosti jsou též předměty, které mají komerční a historickou hodnotu. Patří mezi ně například mikroskop, který používal ke své práci. O tom, že vystavený mikroskop skutečně Podpěrovi patřil, se mohli či budou moci na fotografii přesvědčit návštěvníci výše zmiňované výstavy. Oproti tomu můžeme vzpomenout například sáček označený jako „kuřivo“. V souvislosti se stěhováním botanického oddělení Mor. muzea do jiné budovy mi prošly rukama balíky či další jednotlivé předměty (lupy, pouzdro na trvalé preparáty, terénní hůl, tužka opatřená provázkem k terénním zápisům ap.). Některé z nich byly vystaveny na výstavě v Míkulově, která doprovázela konferenci ke stému výročí jeho narození (Pospíšil 1979). Bohatě jsou v jeho pozůstalosti zachovány fotografie dokumentující nejen život tohoto vědce, ale zachycující jedinečným způsobem i mnohé, dnes zaniklé části přírody u nás i v zahraničí.

Charakteristice osobnosti profesora J. Podpěry byly či ještě budou věnovány celé odborné konference či obsáhlé publikace. Jsou jimi například výše zmíněná konference v Míkulově nebo kniha o J. Podpěrovi, připravovaná převážně pracovníky katedry botaniky PFF MU v Brně (autorem kapitoly charakterizující Podpěru jako bryologa bude pravděpodobně J. Vaňa). Dále můžeme vzpomenout mnohé zmínky v odborných časopisech (např. Špaček 1979). Není ale účelem tohoto článku podrobněji rozebírat osobní vlastnosti a osudy prof. Podpěry. Jak probíhal jeho život v období druhé světové války a těsně po ní ukazuje Slavoňovský (1948).

Závěrem si pouze můžeme přát, aby česká bryologie po sobě zanechala další takové osobnosti, jakou byl profesor Josef Podpěra.

Literatura

- Hendrych R. (1978): Josef Podpěra (1878 - 1954), jeho dílo a význam pro českou botaniku. - *Preslia*, Praha, 50: 281 -285.
- Hradílek Z., Lizoň P. et Tlusták V. (1992): Index herbariorum czechoslovacorum. - *Vlastiv. Mus., Olomouc*, 74 p.
- Iwasuki Z., Vitt D.H. et Gradstein S.R. (1976): Bryological herbaria - a guide to the bryological herbaria of the world. - *J. Cramer*, Vaduz, 144 p.
- Iwasuki Z. et Glime J.M. (1984): *Podperaea*, a new genus of *Hypnaceae* (Musci). - *J. Hattori Bot. Lab.* 55: 495 - 500.
- Podpěra J. (1905 -1932): Výsledky bryologického výzkumu Moravy za rok 1903-04. - *Věstn. Klubu Přírod. Prostějov* 7(1905): 3-30, ...za rok 1905. - *Ibid.* 8(1906): 20-50, ... za rok 1905-06. - *Zpr. Komise Přírod. Prozk. Moravy*, Brno 2(1906): 1-2, ... za rok 1906-07. - *Ibid.* 4(1907): 1-82, ... za rok 1907-08. - *Ibid.* 5(1908): 1-41, ... za léta 1909-12. - *Čas. Mor. Mus. Zem.*, Brno 13(1913): 32-54, 223-257, ... za léta 1913-22. - *Sborn. Klubu Přírod.*, Brno 5(1923): 1-29, ... za léta 1923-31. - *Zpr. Komise Přírod. Prozk. Moravy a Slezska*, Brno 9(1932): 1-22.
- Podpěra J. (1929): Musci Insulae Rossicae prope Vladivostok. *Ad bryophytorum orientis extremi cognitionem additamentum.* - *Spisy Přírod. Fak. Univ. Brno*, 116: 40 p. (sep.).
- Podpěra J. et Nábělek V. (1933): Nutnost ochranné oblasti pod Prádelem - Velký Kotel. - *Krása Našeho Domova*, Praha, 25: 151 - 152.
- Podpěra J. (1942-1973): Bryum generis monographiae prodromus, pars 1. - *Pr. Morav. Přírod. Společ.* 14/2 (1942): 1-8, pars 2. - *Ibid.* 15/4 (1943): 1-52, pars 3. - *Ibid.* 16/6 (1944): 1-46, pars 4. - *Ibid.* 17/4 (1945): 1-104, pars 5. - *Pr. Morav.-Slez. Akad. Věd. Přír.* 22/13 (1950): 357-472, pars 5 (cont.). - *Ibid.* 23/1 (1951): 1-40, pars 6. - *Ibid.* 23/22 (1951): 451-465, pars 7. - *Ibid.* 24/13 (1952): 267-306, pars 8. - *Ibid.* 25/2 (1953): 53-120, pars 9. - *Pr. Brněn. Zákł. ČSAV* 27/3 (1955): 105-156, pars 10. - *Ibid.* 28/4-5 (1956): 147-261, pars 16. - *Academia. Pague* (1973): 257 p., pars 17. - *Ibid.* (1973): 470 p.
- Podpěra J. (1954): *Conspectus muscorum europaeorum.* - Praha, *Práce ČSAV*, 697 p.
- Pospíšil V. (1979): Zum hundertsten Jahrestag der Geburt des Akademikers Josef Podpěra. - *Čas. Morav. Mus., sci. nat.*, Brno, 64: 233-234.
- Slavoňovský F. (1948): Prof. Dr. Josef Podpěra sedmdesátikem. - *Čs. Bot. Listy* 1/4-5: 49-50.
- Špaček J. (1979): Ke stým narozeninám akademika J. Podpěry. - *Pr. Bot. Zool. Brno* 1979: 5-6.
- Zmrhalová M. (1994): Akademik Josef Podpěra a jeho přínos pro botanický výzkum jesenické oblasti. - *Sev. Morava. Zábřeh*, 67: 67-68.